

на настаните во светот и за операциите на сите фронтови во периодот што се обработува. Од обработката на настаните релефно се рефлектираат напорите кои силите на антифашистичката коалиција ги вложуваа за преземање на иницијативата од темните сили на Тројниот пакт, кои дотогаш беа постигнале видни успеси, заради постигање на крајната цел — уништување на фашистичките сили и извојување на слобода за сите народи во светот.

Книгата може многу корисно да им послужи не само на воените школи и на воениот старешински кадар за извлекување тактички, оперативни и стратешки искуства, туку и за факултетите, другите школи и поединци, бидејќи во неа може да се најде концентриран материјал за сите настани кои се одиграа во воената 1943 година.

Б. М.

„Хронологија ослободилачке борбе народа Јужославије 1941 — 1945.“ (Војноисториски институт, Београд, 1964, стр. 1265)

Во последно време сè почесто се појавуваат трудови кои третираат одделни проблеми од историјата на Народноослободителната борба на југословенските народи. Меѓутоа, „Хронологијата на ослободителната борба на народите на Југославија“ има посебен карактер и значење од повеќе причини.

Во трудот е опфатен периодот на Народноослободителната борба 1941 до 15 мај 1945 год. Меѓутоа, колективот автори при Војно-историскиот институт ги регистрирале и оние позначајни настани од историјата на нашите народи и меѓународните односи од 1917 до 1940 год. Овој дел, всушност, го претставува уводот на трудот.

Материјата авторите ја подредиле строго хронолошки, водејќи сметка настаните од еден месец да претставуваат засебна целина, а таа од сите месеци ја чини целината на материјата од соодветната година. Значаен потфат претставува успешноста решавање на проблемот за групирање на настаните од националните територијално-крани, а притоа да не се наруши принципот на хронолошкото презентирање на настаните. Имајќи ја на ум потребата и практичноста Редакцијата

ги групирала хронолошките единици така што за секој месец најпрвин се дадени настаните од општ карактер, а потоа настаните според национално-територијален принцип спрема денешните социјалистички републики по азбучен ред: Босна и Херцеговина, потоа Црна Гора, Хрватска, Македонија, Словенија и Србија.

Решавајќи го проблемот на овој начин, Редакцијата нашла сосема адекватно решение за овој така сложен методолошки проблем.

Хронологијата претставува обемен труд во кој на 1265 страници текст авторите поместиле 18.322 хронолошки единици. Освен тоа, трудот е богато илустриран со автентични фотографии од животот и борбата на воените единици, политичките организации и др. органи и тела.

Од интерес е секако содржината на толку големиот број хронолошки единици. Во поднасловот „Настани од општ карактер“ за секој месец поместени се хронолошки единици со материја од ЦК на КПЈ, Врховниот штаб на НОВ и ПОЈ, АВНОЈ, и други настани што имаат општо југословенско значење. Освен тоа, во овој поднаслов дадени се хронолошки единици од оние настани од другите народи кои влијаеле на општиот тек на II Светска војна — односите меѓу големите сојузнички сили — СССР, Велика Британија и САД — склучени договори од воен, стопански и политички карактер, заемните односи на Сојузниците и југословенската и останатите емигрантски влади и др. Потем сите позначајни воени судири на Сојузниците против силите на Оската со одбележување на воениот ефект — загуби во жива сила и техника и др.

Хронолошките единици по групи односно по републики главно регистрираат сè што се однесува на периодот на ослободителната борба и ја чини содржината на антифашистичката Војна и Социјалистичката револуција.

Во хронолошки единици регистрирано е настанувањето, растежот, воените судири и политичката дејност на сите партизански и воени единици. Низ хронолошки единици се третираат активностите на организациите на КПЈ — формирање на месни и други комитети, нивната содржина на работа — формирање партизански одреди, органи на народноослободителната

власт и сл. Регистрирано е покренувањето и издавањето на весници, билтени, прогласи, летоци и друг агитпропаганден и инструктивен материјал од партиските организации. Одбележена е и дејноста на окупаторот и квислинзите — донесени наредби и извршени стрелања на активисти и други лица, пресуди на воените судови на окупаторот, испраќање во логори и интернации и сл. Регистрирана е дејноста на Партијата во организирање на демонстрации, штрајкови и други форми на дејност во мобилизирање на масите во борбата против окупаторот. Создавањето органите на народноослободителната и демократска власт е проследено во доволна мерка, а паралелно со тоа и судската дејност на народната и воената власт. Не се изоставени ни масовно-политичките организации — Народниот фронт, Народната младина, АФЖ и др.

Во крајот на 1944 и почетокот на 1945 год. на територијата на Југославија во изгонувањето на окупаторот зедоа учество и единиците на Црвената армија, бугарската ОФ армија и албански единици, чија дејност е регистрирана паралелно со таа на нашите единици.

Во текот на работата на оваа обемна материја, авторите консултирале огромна литература и сите архиви на територијата на СФРЈ, а најмногу базирајќи се врз фондовите на Војноисторискиот институт. И покрај сета консултирана материја авторите не биле во состојба за повеќе настани да го дадат датумот, па и карактерот на настанот. Затоа, кај извесен број настани стои кратенка која означува приближно кога се одиграл соодветен настан — прва половина на месецот, средина и сл. Нормално дека при ваквите случаи одлучувачка улога имале повеќе фактори, а најмногу субјективниот. Од тие причини се наидува на настани чија дата е неточна, интерпретацијата непрецизна и сл.

Недостатокот од извори и необработени извесни подрачја дошле до израз во извесен број хронолошки единици на настани скоро од сите краишта на Југославија, па се разбира и за Македонија. Затоа, во хронолошките единици што го третираат настанот од НОБ во Македонија, секако поради објективни причини, допуштени се извесни пропусти, непрецизности и сл.

Така, лицата што отишле во извидување на тунелот кај Бабуна на 16.IX.1941 не биле илегалци, дури по акцијата се илегализирале. Или за групата илегалци од Скопје, датумот кога таа група се префрла од Водно на Скопска Црна Гора е даден како датум на нејзиното излегување на Водно и сл. Датумот на исфрлање на Крушевскиот партизански одред се дава многу рано — 16.IV.1942 год. се разбира дека Редакцијата не била во состојба да ги проверува одделните настани туку ги земала такви какви ги презентирала досегашната научно-испитувачка работа. Наведените забелешки за публикација од друг карактер не би биле предмет на дискусија, меѓутоа за труд со ваков карактер, нужна е прецизност во интерпретацијата на фактите.

Редакцијата кон трудот придодала неколку регистри како што се: лични и географски имиња, на воени единици, установи и поимови, регистер на останати поими (масовнополитички организации, агитпроп и др.), список на користени изворни фондови и литература, преглед на групите на хронолошките единици по години и месеци со одбележување на почетната страна и др.

Исклучувајќи ги недостатоците кои не се од таков карактер што да го намалат значењето на трудот, авторите ја постигнале поставената цел. На нашата читачка јавност во еден труд презентирани е фактографски материјал од разни аспекти на ослободителната борба и социјалистичката револуција. Освен тоа, иако со енциклопедски стил на читателот му е достапна огромна материја.

Иако авторите немаат претензии да истражуваат и презентираат нови моменти од историјата на ослободителната борба, но преку одделни хронолошки единици дадени се доста нови моменти кои досега не ѝ беа познати на читачката јавност од повеќе причини. На мислење сме дека „Хронологијата на ослободителната борба на народите на Југославија“ претставува мошне сериозен придонес во историографијата на Народнослободителната борба и Социјалистичката револуција на југословенските народи и пополнува една празнина која се чувствуваше подоого време.

М. Т.